

ความรักดี

อุทิศนา

จักรธรรมะมาลัย	จะหมั่นทั่วทั้งชาติตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธทรงประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อย่าง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้ลวลู่สู่เตร็จจาน ฯ
จะทกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกมองผ่องพินภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งชาติตรี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

ความรักดี

โดย

ชุดหมูน้อย อันดับ ๑๗

ศรัทธาบริจาค

ของพี่มาเยี่ยมสวน โมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๕,๐๐๐ เล่ม

กันยายน ๒๕๒๕

ฉบับที่ระลึก ๕๐ ปีสวนโมกข์

อยู่กับนิรันดร

“ทำกับฉัน อย่างกะฉัน นั้นยังอยู่
อยู่เป็นคู่ กันชั่วฟ้า ดินสลาย
ทำกับฉัน อย่างกะฉัน นั้นไม่ตาย
ท่ามกลางหลาย ก็อยู่กับ นิรันดร”

ทำฉันใด จึงจะเป็น เช่นนั้นเล่า
คือทำให้ เข้าเค้า พระองค์สอน
สิ่งไม่ตาย ถึงให้ได้ ทุกชั้นตอน
สิ่งม้วยมรณ ก็ทิ้งมัน นั้นแลเนา

สิ่งปรุรงแต่ง ใดใด ในโลกนี้
ไม่ยินดี ยึดมั่น แหละท่านชา
จิตว่างไป ไร้“ตัวกู” ไม่จุ่มมา
ไม่เห็นว่ามี อะไรกัน ที่มันตาย.

พุทธทส อภิมหา

สิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม ครึ่ง ๑๑

ที่ลานหินโค้ง สวนโมกข์

๒๓ มี.ย. ๒๒

ความรักดี

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๑๑ แห่งภาค
วิสาขบูชา ในวันนี้เอาตมาก็ยังจะคงกล่าวเรื่อง สิ่งสำคัญที่พากัน
มองข้าม ต่อไปตามเดิม แต่ในวันนี้ จะกล่าวโดยหัวข้อว่า
ความรักดี คือสิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม.

ขอทำความเข้าใจเป็นพิเศษในวันนี้ ว่า การบรรยาย
เป็นประจำสัปดาห์ ในวันนี้ ได้มีพระคณาธิการ ที่เป็น
ครูบาอาจารย์สอนปริยัติธรรมทั้งหลาย มาเพื่อประกอบพิธี
บิณฑการประชุมในวันนี้; และขอร้องให้อาตมากล่าวสิ่งที่
เป็นประโยชน์ แก่ท่านครูบาอาจารย์เหล่านั้นด้วย นี้ประการหนึ่ง.

แล้วก็อีกประการหนึ่งมีนักเรียนจำนวนมากใหญ่จำนวนหนึ่ง ก็มา
 พ้องกันในวันนี้ เพื่อฟังธรรมะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่จะเป็น
 ประโยชน์แก่หน้าที่การงานของตน จึงถือเอาเป็นโอกาสรวม
 กันเข้าเป็นเรื่องเดียว คือการบรรยายประจำสัปดาห์; ซึ่ง
 จะต้องติดต่อไปตามเนื้อหาของเรื่องนั้น ก็ดี, คำพูดที่จะฝากไว้
 กับพระคณาธิการครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ก็ดี, คำบรรยาย ที่จะ
 กล่าวแก่นักเรียนทั้งหลาย ก็ดี, สามเรื่องนี้ ขอบรรยาย
 รวมกันโดยเรื่องว่า ความรักดี ในฐานะเป็นสิ่งที่น่าทักนมองข้าม.

[ปรารภและทบทวน.]

ขอทำความเข้าใจแก่ท่านทั้งหลาย ที่เพิ่งมาฟังในวันนี้
 ให้เป็นที่เข้าใจสักเล็กน้อยก่อนว่า เรากำลังพูดกันถึง เรื่องสิ่ง
 สำคัญที่น่าทักนมองข้าม หมายความว่าเราสร้างความเจริญให้แก่ตัว
 ไม่ได้, ให้แก่สังคมไม่ได้, ให้แก่ประเทศชาติศาสนาก็ไม่ได้,
 ก็เพราะไม่มีทางก้าวหน้าในทางศีลธรรม หรือวัฒนธรรมนั่นเอง.
 โทษอันนั้นมันเกิดขึ้น เพราะเราพาทักนมองข้าม สิ่งสำคัญที่ไม่ควร
 จะพาทักนมองข้าม; เราก็อพาทักนมามองข้ามเสียหมด จึงขอเตือนว่า
 ให้ดูกันเสียให้ดีๆ อย่าได้มองข้ามสิ่งสำคัญเหล่านั้นเลย. ขอให้
 สนใจไปตั้งแต่ครั้งแรก ซึ่งอาตมาจะได้กล่าวทบทวนอีกครั้งหนึ่ง.

ข้อที่ ๑. สิ่งแรกก็คือ มนุษย์กำลังจะสิ้นสุด
 มนุษยธรรม. มนุษยธรรม คือความเป็นมนุษย์ หรือ
 ธรรมะที่จะทำความเป็นมนุษย์. เดียวกันมนุษย์ในโลกกำลังจะ
 สิ้นสุดแห่งมนุษยธรรมเขาไม่ว่าเป็นมนุษย์นั้นเป็นทำไม? เป็น
 อย่างไร? เป็นมนุษย์จะไปไหน? เขารู้แต่เรื่องประโยชน์ทาง
 วัตถุ เอาประโยชน์ทางวัตถุ, เรื่องกินเรื่องกางเรื่องเกียรติ,
 เอามาเป็นมนุษยธรรมก็เป็นเรื่องวัตถุไปหมด มันก็ส่งเสริมกิเลส
 ยิ่งขึ้น. มนุษย์นั้นก็เลวลงๆ คือไม่มีธรรมะ ไปมุ่งมันแต่เรื่อง
 ความเจริญทางวัตถุ.

การศึกษาในโลก มีสภาพเหมือนกับมหาทางด่วน : สอน
 แต่หนังสือกับอาชีพ นักเรียนทั้งหลาย ก็จึงสังเกตตัวเองให้คิด
 ว่าเราเรียนกันแต่เรื่องที่ ๑ หนังสือ กับเรื่องที่ ๒ วิชาชีพ แล้ว
 ก็จบกัน; เรื่องสำคัญที่ ๓ คือเรื่องธรรมะสำหรับความเป็น
 มนุษย์นั้น เรายังไม่ได้เรียน.

เมื่อโรงเรียนเขาไม่สอน เรารักตัวเรา เราก็ต้องแสวงหา
 เอาเอง; เรียนหนังสือในโรงเรียน, เรียนวิชาชีพในโรงเรียน,
 ส่วนเรื่องที่ ๓ นั้นเราต้องแสวงหาเอาเอง ให้สุดความสามารถ
 ของเรา. บิดามารดาที่รักลูกรักหลาน ต้องช่วยหามาให้ ให้
 ลูกหลานได้ศึกษาได้เล่าเรียน แม้นแต่นอกโรงเรียน. เรื่องความ
 เป็นมนุษย์อย่างไร? ครบอาจารย์พระเจ้าพระสงฆ์ ที่สอนปรีชา-
 ธรรม ก็ช่วยรับภาระในเรื่องนี้ คือสอนเรื่องของธรรมะสำหรับ

ความเป็นมนุษย์. ถ้าได้เรื่องนี้อีกเรื่องหนึ่ง การศึกษาที่
สมบูรณ์ ไม่เป็นมหาหังถวนอีกต่อไป; มนุษย์เราก็จะเอา
ตัวรอดได้.

เดี๋ยวนี้มนุษย์เขาเรียนแต่เรื่องหนังสือกับเทคโนโลยี จน
เป็นคนเก่งกล้าสามารถเหลือประมาณ; แต่ครั้งไปถามเขาว่า
นี่พวกคุณจะไปไหนกัน ที่เก่งกล้าสามารถถึงอย่างนี้? เขาก็ตอบ
ว่า ข้าพเจ้าไม่รู้, ขอให้ไปถามคอมพิวเตอร์. เราถามเขาต่อไปว่า
สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้ นั่นคืออะไร? เขาก็บอกว่า ข้าพเจ้า
ไม่รู้ ขอให้ไปถามคอมพิวเตอร์. แล้วก็ถามว่า เมื่อไม่รู้ว่าจะไร
เป็นสิ่งที่ควรจะได้แล้ว เดียวนี้ท่านจะเดินหรือประพฤติปฏิบัติให้
ถูกกับเรื่องนั้นๆ ได้อย่างไร? เขาก็ตอบว่า ข้าพเจ้าไม่รู้ ให้ไปถาม
คอมพิวเตอร์. มันเป็นเรื่องبابอศกมากมายน้อย ก็ลองคิดดูเถิดว่า
อะไรๆ ก็ให้ไปถามคอมพิวเตอร์. นี่คือการศึกษามหาหังถวน
มันเป็นอย่างนี้ มันมีผลที่ว่า อะไรๆ ก็ไปถามคอมพิวเตอร์.

ฉะนั้น พวกเธอทั้งหลายจงพยายามศึกษาหาความรู้
ที่จะทำให้เราจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร? อะไรที่เรียกว่ามนุษย์-
ธรรม? มันกำลังจะสิ้นสุดอย่างไร? เราก็ช่วยกันต่อต้านไว้ไม่ให้
มันสิ้นสุด. นี่คือสิ่งแรก ข้อที่ ๑ ที่เราพากันมองข้าม คือขอ
เท็จจริงที่ว่า มนุษย์กำลังจะสิ้นสุดมนุษยธรรม.

นี่ ข้อที่ ๒ สิ่งที่เราพากันมองข้ามนั้น ก็คือข้อที่ว่า
โลกของพระศรีอารยณ์นั้นอยู่แค่ปลายจมูก โดยทั่วไป

เขาจะผากันไว้ก็กัปกัปกัปกัก็ไม่ว่าง จึงจะถึงโลกพระศรีอารีย
นั่นคือเขามองข้ามโลกพระศรีอารียที่นั่นและเดี๋ยวนี้.

คำว่า *ศรีอารยเมตไตรย* แปลว่า *อาศัยเมตตาอัน
ประเสริฐสุด*; *อาศัยเมตตาอันประเสริฐสุด* นั่นคือคำว่า *ศรี-
อารยเมตไตรย*. *เมื่อใดมีเมตตาถึงขนาดเต็มเปี่ยม* เมื่อนั้น
โลกนั้นก็เป็โลกพระศรีอารีย หรือศรีอารยเมตไตรย.

ข้อที่ ๓ ความเมตตา คือความรักผู้อื่น
เป็นหัวใจศาสนาทุกศาสนา; จะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลามอะไร
เขาก็เน้นความรักผู้อื่น, เมื่อรักผู้อื่นแล้ว มันหมดปัญหาโดย
ประการทั้งปวง. ช่วยมองไปในทางที่ว่า เมื่อรักผู้อื่นแล้ว เรา
ฆ่าเขาไม่ได้; การฆ่าก็ไม่มีในโลก เมื่อรักผู้อื่นแล้ว ก็ขโมย
ใครไม่ได้ การขโมยก็ไม่มีในโลก. การเอาเปรียบ การฉ้อฉล
โดยวิถีทางการเมือง ทางอะไรก็ตาม มันก็ฉ้อฉลใครไม่ได้ และ
รักผู้อื่นแล้ว การประพฤติดุคประเพณีในโลกเมียบตรกรรยาสามี
ใครก็ทำไม่ได้ เพราะว่าเรารักผู้อื่น. เมื่อเรารักผู้อื่นแล้ว เราก็
โกหกหลอกลวงไม่ได้ รักผู้อื่นแล้ว เราก็ดมนามาให้เมามาย
ให้เป็นทราคาณแก่ผู้อื่นไม่ได้.

เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว มันก็ไม่มีอันตรายใดๆ ในหมู่มนุษย์
มีแต่ความรัก, มีแต่ความมอยกันเป็นผาสก. รักผู้อื่นคำเดียว ทำ
ให้โลกพระศรีอารยเมตไตรยเกิดขึ้น. ดังนั้น จึงกล่าวว่า โลก

พระศรีอารยเมตไตรยนั้นอยู่แค่ปลายจมูก; เพียงแต่ทุกคนรัก
 ผู้นั้นเท่านั้น โลกนั้นก็จะเป็นโลกพระศรีอารยเมตไตรยขึ้นมาทันที.
 ถ้าเราต้องการ เราก็ค互相帮助ประพฤติ ปฏิบัติ กระทำ ต่อสู้ ทรนงค์
 หาแนวร่วมอะไรก็ตาม ให้มันเกิดความรักผู้นั้นขึ้นมา หนึ่งเดียว
 ให้จนได้ ก็เกิดโลกพระศรีอารยเมตไตรย.

ที่ข้อที่ ๔ ที่พากันมองข้าม คือคำว่า ทำภาวนา
 การทำภาวนา เด็กๆ มักจะเอาไปหัวเราะเยาะว่า ทำภาวนา
 ปากว่างบิบบิๆ ทำภาวนา เหมือนกับคนบ้าคนบอ เราไม่อยากจะ
 เล่นด้วย, ไม่อยากจะเอาด้วย. นี่พากันมองข้ามอย่างผิดๆ ทำ
 ภาวนานั้น คือเขาทำจิตให้เจริญ; ทำจิตให้เจริญโดย
 วิธิต วิธินั้นเรียกว่าทำภาวนา.

ระวางดูให้ตี จิตมันกำลังทราม มันกำลังต่ำทราม ด้วย
 อารยธรรมแผนใหม่ ที่เข้ามาสู่เมืองไทย ทำให้ปากามารมณ์,
 ทำให้นิยมความฟริความเพื่อในกามารมณ์, จิตมันต่ำทรามลงไป
 ลงไป จนไม่มีอะไรเหลือ. ถ้าเราทำภาวนา ก็หมายความว่า
 ทำให้จิตใจมันสูงๆๆ คือให้มันเจริญ มันก็ไม่มือนันตรายจาก
 อันตรายในโลก; แล้วก็เป็นผ้อยด้วยความสะดวก ทั้งส่วนตนเอง
 และทั้งส่วนบุคคลอื่น เพราะว่าจิตมันสูง. ฉะนั้น ใครๆอย่า
 ได้ดูหมิ่นดูถูก คำว่าทำภาวนาต่อไปอีกเลย; ทุกคนจงยินดีที่
 จะทำภาวนา.

ข้อถัดไป ข้อที่ ๕. คือคำว่า จิตประภัสสร จิต-
 ประภัสสรคือจิตที่กำล้งว่างจากกิเลส. เมื่อไรก็ได้ ที่ไหน
 ก็ได้ โดยวิธีใดก็ได้ ขอให้จิตว่างจากกิเลสก็แล้วกัน; เมื่อนั้น
 เราเรียกว่าจิตประภัสสร. ตามหลักของพระพุทธเจ้า ที่ท่าน
 ตรัสไว้ว่า จิตนี้ประภัสสร มันเศร้าหมองก็เมื่อกิเลสเป็น
 อากันตูกะเข้ามา.

เราเห็นความสำคัญของจิตประภัสสร ว่าชีวิตที่บริสุทธิ์
 อยู่โดยพื้นฐาน ก็คือด้วยมีจิตประภัสสร. จึงพยายามเสาะหาให้
 พบทุกวัน ๆ ว่า เมื่อไรเรามี จิตว่างจากกิเลส คือ ว่างจากความ
 รุสีกประเภทโลกะ โทสะ โมหะ เมื่อว่างนั้นแหละ คือจิต
 ประภัสสร. จึงพอใจจิตชนิดนั้น แล้วก็ชอบมันมากขึ้น, แล้ว
 ก็อยากจะมีจิตชนิดนั้นมากขึ้น, ก็เป็นการปฏิบัติเพื่อบอกันกิเลส
 หรือละกิเลสไปในตัว จนกระทั่งจิตประภัสสรนั้นเป็นการถาวร
 เปลี่ยนเป็นจิตเศร้าหมองอีกไม่ได้.

ที่แล้วมานั้น จิตประภัสสร มันเป็นไปตามธรรมชาติ
 นั้นมันกลับเศร้าหมองได้. ที่นี้เรามา อบรมโดยหลักพระพุทธ-
 ศาสนา ให้จิตประภัสสรคงตัว เปลี่ยนเป็นจิตเศร้าหมองไม่ได้
 ก็มีความสุขสูงสุด ทั้งส่วนตนเองและบุคคลอื่น เรียกว่า บรรลุมรรค
 ผลในพระศาสนา.

เข้าใจคำว่า จิตประภัสสรกันเสียอย่างนั้นแล้วถือเป็นที่
 ฐานของชีวิต; ถ้าอย่างใดๆ ขอให้เรามัวชีวิตอยู่ด้วยจิตประภัสสร
 เกิด จิตเป็นกิเลสอย่างนั้นอย่างนั้น ให้มันมาเป็นครั้งคราว, แล้ว
 มากับละเสีย, มีสติคอยป้องกันไว้, อย่าให้โอกาสแก่มันแล้วก็
 เป็นการดีที่สุด. นี้เรียกว่า ชีวิตพื้นฐานอยู่ด้วยจิตที่ว่างจากกิเลส
 อย่าเข้าใจว่า จิตนั้นมันอยู่ด้วยกิเลสเป็นพื้นฐาน. ให้เชื่อตาม
 พระพุทธเจ้า ที่ว่า กิเลส มัน เพิ่งมา เหมือนกับแขกมาบ้านเรา
 เป็นครั้งเป็นคราว, ไม่ได้มาอยู่ประจำให้จิตของเราว่างจากกิเลส,
 ให้กิเลสมีมาได้เป็นครั้งคราว, แล้วมาไม่ได้เสียเลยก็เป็นการดี.

ข้อต่อไป ข้อที่ ๖ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า ตถตา แปลว่า
 ความเป็นอย่างนั้นเอง. มันเป็นอย่างนั้นเองตามธรรมชาติ,
 มันเป็นอย่างนั้นเอง, เรามันโง่ ไม่มองเห็นว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง.

เมื่อน่ารักก็รัก, เมื่อน่าเกลียดก็เกลียด, เมื่อน่าโกรธก็
 โกรธ; เราไปยินดีในบางอย่าง, ไปยินร้ายในบางอย่าง, ไม่
 มองเห็นว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง. นี้คือสิ่งที่ เรามองข้าม ความที่
 มันเป็นอย่างนั้นเองตามกฎของธรรมชาติ นั้นแหละ เรามอง
 ข้าม: เห็นส่วนหนึ่งเป็นเรื่องดี, เห็นส่วนหนึ่งเป็นเรื่องชั่ว, เรา
 ก็ต้องหัวเราะบ้าง ร้องไห้บ้าง สลับกันไป; ด้วยยินดี ด้วย
 ยินร้าย เหมือนกับคนในโลกปัจจุบันนี้เขาเป็นกันอยู่ ไม่ทำไร
 ก็เป็นโรคประสาท ไม่ทำไรก็บ้า ไม่ทำไรก็ตาย.

ขอให้สนใจคำว่า ตถตา ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา, เป็นคำสรุปของ คำว่า ปฏิจจนุปบาท, คืออะไรๆ มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ที่เราเรียกว่า ปฏิจจนุปบาท; ออกมาในรูปอย่างนี้ เรารักเราพอใจ, ออกมาในรูปอย่างอื่น เราเกลียดเราโกรธ เรากลัว; ถ้าอย่างนี้มันยังงืออยู่. ถ้าเห็นว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง แล้วก็เฉยได้ ปกติได้ อะไรควรจะทำก็ทำไป ให้มันสำเร็จประโยชน์ ไม่มามัวนั่งร้องไห้ หรือมานั่งหัวเราะชอบใจอยู่ ในบางสิ่งบางอย่าง.

ขอให้จำไว้ให้ได้ว่า อะไรเกิดขึ้น ก็ขอให้ถือว่า มันเป็นอย่างนั้นเอง: สอบลีดตก มันก็อย่างนั้นเอง เพราะเหตุปัจจัยมันเป็นอย่างนั้น เราไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่; มาพยายามเรียนให้ดีกว่านั้น กว่าที่แล้วมา. สอบลีดได้ก็ไม่ต้องดีใจโลดเต้น เต้นแรงเต้นกา มันจะเป็นคนบ้า ถือว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง.

นี่เราต้องการความปกติของจิตใจ ซึ่งถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ: ไม่ขึ้นๆ ลงๆ ไม่ฟูๆ แสบๆ, ไม่ให้เรื่องในโลกมันเข็ดเรา ให้เป็นอย่างนั้น ให้เป็นอย่างนั้น, เดี่ยวฟูเดี่ยวแพบ เดี่ยวร้องไห้ เดี่ยวหัวเราะ.

นี่เรียกว่า ตถตา หรือตถตา, ผู้ใดถึงตถตา คือรู้ความจริง ชนิดนี้โดยเด็ดขาดไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว ผู้นั้นเรียกว่าตถาคต พระตถาคต คือผู้ที่ลงตถาถึงที่สุด ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรอีก หมายความว่าไม่ยินดียินร้ายในอะไรได้อีกต่อไป.

นี่ขอต่อไป ข้อที่ ๗ คือ ธรรมะนั้นแหละคือ
 พระเจ้า เราจะมีพระเจ้านั้นหรือไม่มีพระเจ้านั้นดี? ที่แทนนม
 พระเจ้า ไม่ว่าคนชาติไหน ภาษาไหน ศาสนาไหน ล้วนต้อง
 ยอมรับว่า มีสิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งมีอำนาจบังคับสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้
 เป็นไป : จะสร้างโลกให้โลกเกิดขึ้นก็ได้, ให้โลกอยู่ในระเบียบ
 อย่างนี้ก็ได้, หรือทำให้โลกดับลงก็ได้. สิ่งนั้นพวกอื่นเขาเรียก
 กันว่า พระเจ้า มีลักษณะเป็นบุคคล, มีความรู้สึกอย่างบุคคล
 แต่ในพระพุทธศาสนา เราไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่มีพระเจ้า
 อย่างพระธรรม คือกฎของธรรมชาติ นั้นเอง เรียกว่าพระเจ้า.

กฎของธรรมชาติบังคับ ให้โลกนี้เกิดขึ้น, บังคับให้
 โลกนี้คงอยู่, บังคับให้โลกนี้เป็นไป; บังคับให้สิ่งต่างๆ เป็นไป
 สิ่งอยู่ในเรา, คือบังคับให้ร่างกายนี้เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ
 อย่างน่าอัศจรรย์ถึงที่สุด เหลือที่จะเอามาพูดได้.

นี่เรามีพระเจ้า มีพระธรรม นั้นแหละเป็นพระเจ้า
 ฉะนั้นเราอย่าไปยกตนข่มผู้อื่นว่า แกมันไม่มีพระเจ้า พวกเรา
 เป็นชาวพุทธ ฉลาดไม่มีพระเจ้า; นั้นแหละ จะโง่เอง. ขอให้
 มองเห็นให้ชัดว่า กฎของธรรมชาติ เราเรียกว่าพระธรรม, พระ
 ธรรมเป็นพระเจ้า. เราก็มีพระเจ้า แล้วเราก็จะเข้ากันได้กับ
 ทุกคนในโลกที่เขามีพระเจ้า.

คนที่ไม่มีพระเจ้าไม่ถือพระเจ้านั้นแหละ เป็นคน
อันตราย เป็นมนุษย์อันตราย จะเบียดเบียนผู้อื่นเมื่อไรก็ได้;
เพราะมันไม่มีหลักมีเกณฑ์ คือไม่มีกฎของธรรมชาติ หรือไม่มี
กฎของพระเจ้าเป็นเครื่องยึดถือ.

ฉะนั้น เราย่อมองข้ามพระเจ้า: เรามองเห็นพระเจ้า,
แล้วเราเคารพพระเจ้า, เราทำให้ถูกใจพระเจ้า คืออย่าให้เกิดเป็น
ความทุกข์โทษขึ้นมา โดยทะเลาะกันกับกฎของธรรมชาติ. เรา
เอาชะตาของธรรมชาติให้ได้แล้ว เราก็จะมีพระเจ้าที่อำนวย
ความสุข.

ข้อถัดไป ข้อที่ ๘ หลักพื้นฐานทางศาสนาและศีลธรรม
ว่า เราจะต้องมีหลักที่เป็นพื้นฐาน สำหรับประพฤติ
ปฏิบัติ ทั้งทางศาสนาและศีลธรรม. ข้อนี้ระบุไปยัง
เคารพตัวเอง, ความเชื่อตัวเอง, และการบังคับตัวเอง, โดย
เฉพาะนักเรียนทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี้ อาตมาขอรับรองว่า ช่วยจำคำ
๓ คำ นี้ไว้ให้ดี ว่าเคารพตัวเอง แล้วก็เชื่อตัวเอง แล้วก็บังคับ
ตัวเอง.

เคารพตัวเอง คือเคารพว่าเราเป็นมนุษย์; เราอย่าให้มี
อะไรเร็วกว่าความเป็นมนุษย์ คือเป็นมนุษย์ให้ได้ อย่าให้สูญเสีย
ความเป็นมนุษย์ นี้เรียกว่าเคารพตัวเอง.

แล้วก็มี^{๔๔}ความเชื่อ^{๔๕}ตัวเอง คือเชื่อ^{๔๖}ว่า เราสามารถสร้าง^{๔๗}สิ่ง
ที่เราปรารถนา^{๔๘}ได้ โดยเฉพาะ^{๔๙}ก็คือ เราสามารถศึกษา^{๕๐}และปฏิบัติ
ธรรมะ^{๕๑}ได้ หรือว่าอะไร^{๕๒}ๆ ที่มนุษย์^{๕๓}ควรจะศึกษา^{๕๔}และปฏิบัติ^{๕๕}นั้น
เราเชื่อ^{๕๖}ตัวเองว่า เราทำ^{๕๗}ได้.

๔๕๘ ๕๖ ๔๖๑ ๔๖๒ บังคับ^{๕๘}ตัวเอง อย่า^{๕๙}ปล่อยให้^{๖๐}มันเป็น
ไปตาม^{๖๑}อำนาจ^{๖๒}ของกิเลส^{๖๓}; แต่^{๖๔}บังคับ^{๖๕}ไว้^{๖๖}ให้อยู่^{๖๗}ในร่องรอย^{๖๘}ของพระ-
ธรรม^{๖๙}. ความ^{๗๐}เหลวไหล^{๗๑}เกิดขึ้น^{๗๒}แก่คน^{๗๓}ผู้ใด^{๗๔}ก็ตาม^{๗๕}ในโลก^{๗๖}นี้ เพราะ^{๗๗}ว่า
เขา^{๗๘}ไม่^{๗๙}บังคับ^{๘๐}ตัวเอง เขา^{๘๑}อยาก^{๘๒}จะทำ^{๘๓}ชั่ว^{๘๔}ทำ^{๘๕}เลว^{๘๖}อย่างไร^{๘๗}เขาก็^{๘๘}ทำ. เขา
ไม่^{๘๙}บังคับ^{๙๐}ตัวเอง เขา^{๙๑}จึง^{๙๒}เป็น^{๙๓}คน^{๙๔}ที่^{๙๕}หมด^{๙๖}ความ^{๙๗}เป็น^{๙๘}มนุษย์^{๙๙} ไม่มี^{๑๐๐}อะไร
ดี^{๑๐๑}เหลือ^{๑๐๒}อยู่ เพราะ^{๑๐๓}ว่า^{๑๐๔}เขา^{๑๐๕}ไม่^{๑๐๖}บังคับ^{๑๐๗}ตัวเอง: แม้^{๑๐๘}แต่^{๑๐๙}ไม่^{๑๑๐}กิน^{๑๑๑}เหล้า^{๑๑๒} เขา
ก็^{๑๑๓}ยัง^{๑๑๔}ทำ^{๑๑๕}ไม่^{๑๑๖}ได้, แม้^{๑๑๗}แต่^{๑๑๘}ไม่^{๑๑๙}สูบบุหรี่^{๑๒๐}เขาก็^{๑๒๑}ทำ^{๑๒๒}ไม่^{๑๒๓}ได้ ไม่^{๑๒๔}สรุ่ย^{๑๒๕}สรุ่ย^{๑๒๖}
ด้วย^{๑๒๗}อบายมุข^{๑๒๘}ต่าง^{๑๒๙}ๆ เขาก็^{๑๓๐}ทำ^{๑๓๑}ไม่^{๑๓๒}ได้, นี้^{๑๓๓}เขา^{๑๓๔}ไม่^{๑๓๕}บังคับ^{๑๓๖}ตัวเอง
แล้ว^{๑๓๗}เขาก็^{๑๓๘}โทษ^{๑๓๙}ว่า^{๑๔๐}รัฐบาล^{๑๔๑}ให้^{๑๔๒}เงิน^{๑๔๓}เดือน^{๑๔๔}น้อย^{๑๔๕}ไป ไม่^{๑๔๖}พอ^{๑๔๗}ใช้. เขา^{๑๔๘}ไม่^{๑๔๙}
มอง^{๑๕๐}คู้^{๑๕๑}ความ^{๑๕๒}งี่^{๑๕๓}ของ^{๑๕๔}ตัวเอง ที่^{๑๕๕}ไม่^{๑๕๖}บังคับ^{๑๕๗}ตัวเอง; บังคับ^{๑๕๘}ตัวเอง
สอง^{๑๕๙}สาม^{๑๖๐}เรื่อง^{๑๖๑}เท่านั้น เงิน^{๑๖๒}เดือน^{๑๖๓}จะ^{๑๖๔}พอ^{๑๖๕}ใช้ อย่าง^{๑๖๖}นี้^{๑๖๗}เป็น^{๑๖๘}ต้น.
ลูก^{๑๖๙}เด็ก^{๑๗๐}ๆ เหล่า^{๑๗๑}นี้ ถ้า^{๑๗๒}บังคับ^{๑๗๓}ตัวเอง^{๑๗๔}ได้ จะ^{๑๗๕}สอบ^{๑๗๖}ไล่^{๑๗๗}ได้^{๑๗๘}ทุก^{๑๗๙}ที่ ไม่^{๑๘๐}มี
ตก. นี้^{๑๘๑}มัน^{๑๘๒}ไป^{๑๘๓}เหลวไหล^{๑๘๔}ใน^{๑๘๕}เรื่อง^{๑๘๖}การ^{๑๘๗}เรียน ^{๑๘๘}ปล่อยให้^{๑๘๙}ตก^{๑๙๐}เป็น
ทาส^{๑๙๑}ของ^{๑๙๒}กิเลส ^{๑๙๓}เหลวไหล^{๑๙๔}ใน^{๑๙๕}การ^{๑๙๖}เรียน ใช้^{๑๙๗}เงิน^{๑๙๘}เปลือง ^{๑๙๙}เป็น^{๒๐๐}เจ้า^{๒๐๑}ผู้
ตั้งแต่^{๒๐๒}เล็ก; ขอ^{๒๐๓}ภัย^{๒๐๔}พุด^{๒๐๕}คำ^{๒๐๖}หยาบ^{๒๐๗}คาย. นี้^{๒๐๘}คือ^{๒๐๙}การ^{๒๑๐}ไม่^{๒๑๑}บังคับ^{๒๑๒}
ตัวเอง มัน^{๒๑๓}ก็^{๒๑๔}ล้ม^{๒๑๕}ละลาย^{๒๑๖}ไม่มี^{๒๑๗}อะไร^{๒๑๘}เหลือ.

ขอให้ช่วยจำคำว่า เคารพตัวเอง เชื่อตัวเอง บังคับตัวเอง ซึ่งฝรั่งที่เขาเคยเอาคุณธรรม ๓ อย่างนี้ มาอวดอย่างย้ง เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ฝรั่งเข้ามาในประเทศไทย เขาจะอวดคุณสมบัตืเหล่านี้ว่าฝรั่งนั้นเขาดีที่ตรง เคารพตัวเอง เชื่อตัวเอง บังคับตัวเองเหนือคนไทย. ที่จริง ทั้งสามคำนี้ เป็นหลักในพระพุทธศาสนา, เป็นมรดกดั้งเดิมของพุทธบริษัทไทย.

แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ฝรั่งเองก็ไม่มีเคารพตัวเอง เชื่อตัวเอง บังคับตัวเอง เหมือนฝรั่งสมัยโน้นเสียแล้ว; นี้เราจะไปตามกันฝรั่งชนิดนั้นทำไม่อีก. เราปลื้มตัวมาถือตามหลักของบรรพบุรุษ; มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดถือว่า เราจะเคารพตัวเอง ว่าเราเป็นมนุษย์, เราเป็นพุทธบริษัท, เราจะต้องเป็นให้ได้, แล้วเราก็คงต้องมีศรัทธา มีความเชื่อตัวเอง ว่าเราจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักพระศาสนานั่นได้, แล้วก็บังคับได้จริงๆ มีสิ่งจะทะมะ ขันตี จาคะ บังคับได้.

ทีนี้ เรามองข้าม เราไม่เห็นว่าเป็นว่า บังคับตัวเอง เคารพตัวเอง เชื่อตัวเองนี้ เป็นของสำคัญ; เราปล่อยให้มันลอยๆ ไป เป็นคำพูดเท่านั้น ไม่มาเป็นเรื่องจริง สำหรับประพฤติปฏิบัติ.

ข้อถัดไปข้อที่ ๕ ก็คือ ความกระหายต่อธรรม คือ รั้มมกามยตา. เรามองข้าม เราไม่ได้สร้างสมให้เกิดขึ้นในนิสัย ไม่ได้อบรมให้ลูกเด็กๆ เขามีความกระหายต่อธรรม. เพราะว่าพ่อแม่ก็ไม่ว่าธรรมะนั้นคืออะไร, แล้วเลยกระหายไม่ถูก.

ต้องรู้จักว่าธรรมะคืออะไร, แล้วก็กระหายอย่างข่งต่อธรรม
นั้นเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ. เดียวนี้ เรามองข้าม เราไม่สนใจ
เราไม่มีจิตใจที่กระหายต่อธรรม มันก็เลยไม่มีธรรม ไม่มีพระธรรม

๔๕ จึงมาถึงข้อถัดไปว่า ข้อที่ ๑๐ ต้องมีพ่อแม่
ที่สมบูรณ์แบบ. ลูกจะกระหายต่อธรรมได้ ต้องมีพ่อแม่ที่
สมบูรณ์แบบ. เรามักจะไม่เห็นความสำคัญ ในการที่จะมีพ่อแม่
สมบูรณ์แบบ. พ่อแม่คลอดลูกออกมาแล้ว ก็เป็นพ่อแม่เอง
อย่างไรๆ ก็ได้เป็นพ่อแม่เอง; แต่มันสมบูรณ์แบบหรือหาไม่
นี้ต้องไปคิดดู.

พ่อแม่สมบูรณ์แบบ หมายความว่า พ่อแม่ที่ทำให้ลูก
เป็นลูกที่โตมาตั้งแต่ในท้อง, คลอดออกมาก็แวดล้อมดี, โตขึ้นให้
การศึกษาดี, แต่งงานแล้วก็ยังคอยเป็นที่ปรึกษาที่ดี, จนกระทั่ง
นำเข้าโลงไปด้วยกัน.

เดี๋ยวนี้ พ่อแม่มีแต่จะไปประกอบอบายมุข คือ
ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคน-
ชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำงาน. พ่อแม่เป็นเสียอย่างนี้
แล้วมันจะเป็นพ่อแม่สมบูรณ์แบบได้อย่างไร. เขาไม่รับผิดชอบ
เมื่อลูกที่เกิดมา ว่าจะต้องปลอดภัย ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต ทั้งทาง-
วิญญาณ. เขาคิดว่าไปกินเหล้าเสียสัปดาห์หนึ่ง ยังดีกว่ามานั่งเฝ้า

อบรมลุกจู้พิรพิไร, คิดเสียอย่างนี้ ก็เลยไปซื้อเหล้ามานั่งกิน
กันเป็นขวด ๆ แทนที่จะนั่งแข็งให้ลูกรู้ว่าอะไรเป็นอะไร.

พ่อแม่ไม่สมบูรณ์แบบ พ่อแม่อย่างนี้ในทางบาลี
เขาเรียกว่า *มาตา สตุตฺตา บิตา เวรึ* - แม่นั้นแหละเป็นศัตรู
พ่อมันแหละเป็นไฟ; เพราะว่าเขาไม่เอาใจใส่ ในการที่จะดูแล
ลูกให้มีธรรมะ หรือให้ปลอดภัย. มันเท่ากับว่าพ่อแม่มันแหละ
ฆ่าลูกมาเสียแล้วตั้งแต่เล็ก ๆ, เขาเห็นแก่ขวดเหล้ายิ่งกว่าเห็น
แก่ลูก, เขาไปทำอบายมุขได้ทุกอย่าง ไม่เป็นพ่อแม่ตามความ
หมายของคำว่าพ่อแม่.

นี่ครั้งสุดท้าย ได้บรรยายมาถึงทีนี้ ว่าเป็นสิ่งที่คนสมัยนี้
กำลังมองข้าม มองข้ามความเป็นพ่อแม่ที่สมบูรณ์แบบ ไม่อดกลั้น
อดทน เพื่อเอาตนให้เป็นพ่อแม่ที่สมบูรณ์แบบ เพราะว่าเขารัก
ขวดเหล้ามากกว่าลูกนั่นเอง.

[เริ่มบรรยายครั้งใหม่.]

เอา, ทีนี้ก็จะพูดต่อไปถึง สิ่งสำคัญที่พวกท่านมองข้าม
ที่เรียกว่าความรักดี. ความรักดี น่าจะฟังถูกกันโดยมากแล้ว ว่า
หมายถึงอะไร เราจะได้ยินพ่อแม่คนแก่บางคนพูดว่า แกมันไม่
รักดี. นี่ยกกันว่า พ่อแม่ผู้กล่าวนั้นกรกว่า ความรักดีนั้นคืออะไร;
ลูกเด็ก ๆ ที่ถูกคนนั้น กรว่าความรักดีนั้นคืออะไร. ฉะนั้นขอให้ถือ
เอาคำนี้ เป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้วนำมาพูดกันใหม่ว่าเรากำลังมองข้าม

คือเราไม่สร้างความรักคืนให้เกิดขึ้นในสันดาน, ไม่สร้างความรักดีให้เกิดขึ้นในสันดาน นมึนยาก เรืองนมึนยาก. อาตมาก็จะขอโอกาสพูดไปตามที่เห็นว่าควรจะพูด.

.....

ทุกคนขาดความรัก.

เดี๋ยวนี้เราขาดความรักดี ลูกเด็กๆ หญิงชายเหล่านี้, แล้วไม่ยกเว้นแม่แต่ภิกษุสามเณร พระเจ้า พระสงฆ์, อุบาสก อุบาสิกา มันก็หาความรักดีไม่คอยจะได้. ทำไมมันไม่คอยจะได้? ก็เพราะไม่รู้ที่ว่าคิดนมึนค้ออะไร. มักจะดุดกเสียว่าที่เรารู้สึกหนักพอแล้ว, เรารู้สึกอยากได้อะไร นั่นก็เรียกว่าเป็นของดี; อย่างนมึนไม่พอมันต้องดีจริง.

คำว่าความรักดีนี้ ต้องหมายถึงดีจริง ที่จะเป็นประโยชน์หรือเป็นบทพองแก้ตนได้; ตามความจริงนั้นมันไม่มีอะไรมากไปกว่านี้. อยากจะบอกว่ามันไม่มีอะไรมากกว่านี้. ไม่มีอะไรมากไปกว่าความรักดี. ขอให้มีความรักดีที่ถูกต้องและสมบูรณ์เกิดเรื่องมันจะพอ. ความรักดีนี้แหละมัน เป็นบัจฉิยอันสูงสุด เกี่ยวกับสันติภาพของมนุษย์ ถ้ามนุษย์รักดี แล้วก็จะหมดปัญหา.

ตามพระบาลี พระพุทธภาษิตนั้น พระพุทธองค์ทรงออกบวช เพื่อแสวงหาว่า อะไรเป็นความดี? พังแล้วมันก็

นำหัวอยู่ พระพุทธเจ้าออกผนวช ทรงเล่าเรื่องของพระองค์เองว่า
ออกผนวชไปแสวงหาอยู่ว่า อะไรคือความดี, แสวงหาอยู่ว่า
อะไรเป็นกุศล.

กุศล ในที่นี้แปลว่าความดี ในอรรถกถากล่าวคลุม
เคลือบมาก ไม่ชัดเหมือนในพระบาลี ที่กล่าวเจาะจงลงไปว่า
พระพุทธเจ้าท่าน เสด็จออกผนวชแสวงหาอยู่ว่า อะไรเป็นกุศล.
อยู่ในรั้วในวัง เป็นพระราชามหากษัตริย์ มั่นกัมมทรัพย์สมบัติ
เกียรติยศชื่อเสียง มีเรื่องกินเรื่องกามเรื่องเกียรติอันสมบูรณ์.
ทำไมพระองค์จึงยังต้องออกไปผนวช เพื่อแสวงหาว่า อะไร
เป็นความดี? ถ้าว่าเรื่องเหล่านั้นมันเป็นดีอยู่ในบ้านในเมืองใน
ปราสาทราชฐานแล้ว ก็ไม่ต้องออกผนวชไปหาความดี. ฉะนั้น
การที่เสด็จออกผนวชเพื่อแสวงหาความดี นี้ก็แปลว่าสิ่งที่มียู่ใน
บ้านในเมืองในพระราชวังนั้น มันยังไม่ใช่ความดี.

เราทั้งหลายจะไปหลงว่า เท่าที่มียู่เป็นความดี;
เพราะว่าเราอดสำหรัยนั้น เพื่อจะให้มีการประกอบอาชีพ มีเงิน
มีเงินเดือนมาก มีอิทธิพลมาก แสวงหาทรัพย์ได้มาก แล้วก็
อยู่อย่างสุดเหวี่ยง เกี่ยวกับเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ มั่นมา
ด้อยู่ที่ตรงนั้น.

ท่านผู้ใดบูชาเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ว่าเป็น
ความดีก็ควรจะคิดเสียใหม่ ว่ามันเป็นความดีจริงหรือไม่? โดย
เฉพะะนักเรียนทั้งหลาย เธอทั้งหลาย ก็คงมีความหมายมั่นที่จะทำ

ความดี, หมายมั่นที่จะได้รับผลของความดี. แต่ขอให้สนใจให้จริง ให้จริง ให้รู้จัก ความดีที่แท้จริง, แล้วได้ความดีนั้นมา ในฐานะ เป็นความดีที่แท้จริง คือไม่สร้างปัญหาอะไรขึ้นอีกต่อไป.

คนมีเงินก็หลงไหล แล้วก็ทำบาปเพราะเงิน, รวยแล้ว ก็ยังคอร์รัปชัน เพื่อให้รวยยิ่งขึ้นไป; เพราะมันไม่รู้ว่าจะดีที่ ตรงไหน; ก็เอาดีแต่เรื่องมีเงินมาก, มีปัจจัยแห่งการมรณมาก เท่านั้นเอง. มันด้อยที่ตรงนั้น ก็เลยเลวตั้งแต่ต้น จนตลอดสาย เพราะจิตใจมันต่ำทราม ยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉาน. เพราะสัตว์ เดรัจฉานก็ไม่บ้าการมรณมากเหมือนคนชนิดนี้. คนชนิดนี้ มันจึงเร็วกว่าสัตว์เดรัจฉาน; มันจึงคอร์รัปชันได้ไม่เลือกหน้า ไม่เลือกสถานที่ ไม่เลือกเวลา ไม่เลือกกาลอะไรหมด.

ความรึกคิดต้องนำสันติสุขมาให้.

ฉะนั้นเราจะต้องรู้ว่า ความดีที่เราจะรักนั้น คืออะไร? ถ้ากล่าวล่วงหน้าโดยสรุป มันก็หมายถึงสิ่งที่จะนำมา ซึ่งความ สงบสุขหรือสันติภาพ ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น. ที่ได้เงินได้ของ มาสำหรับเห็นแก่ตัวยิ่งๆ ขึ้นไป คดโกงไม่มีที่สิ้นสุด นั้นมันจะ เรียกว่าดีที่ตรงไหน? เดียวกันในโลกนี้ ก็เอาอย่างกันแต่ในทาง

อย่างนเสยหมดแล้ว, คือดทได้ตามทตวตองการ, แลวมั่นกเปน
อนตรายแกผอนมากชน.

การศึกษาแบบมหาทางด่วนนี้ ยังไม่ทำให้ดีได้;
คือเรียนหนังสือ วิชาหนังสือ นมนักดี สำหรับวิชาหนังสือ สำหรับ
ฉลาดเท่านั้น. ทนกรเรียนอาชีพ ก็ใช้ความฉลาดประกอบอาชีพ;
มันก็ได้เงินมาก ได้บัจจยเครื่องสนองความต้องการมาก, ก้วัด
มันก็ดีเท่านั้น. ไม่มีธรรมะสำหรับว่าจะดีให้ถูกต้อง ตามที่มันควร
จะดี, หรือดีโดยรู้จักผิดชอบชั่วดี, หรือว่าดีโดยมีธรรมะ มีศาสนา
เป็นหลัก อย่างนั้นไม่รู้. เขาก็เลยดีเอาตามที่ความรู้สึกของตัว
จะต้องการ มันก็ผิดไปกว่าสัตว์เดรัจฉาน. ถ้าอย่างนั้น ต้องรู้
เสียก่อนว่า ที่เราต้องการนั้น มันผิดหรือมันถูก มันชั่วหรือ
มันดี ให้คุณหรือให้โทษอย่างไรกันเสียก่อน.

พวงจกความคิดสามขั้น.

ที่ทนกออยากจะทำล่าวพอบเป็นแนว สำหรับศึกษาและสังเกต
ว่าที่เรียกว่าดีหรือความดีนั้น ขอจำแนกออกเป็น ๓ ชนิด หรือ ๓
ขั้นด้วยกัน : ขั้นแรก ความดีตามความรู้สึกตามสัญชาตญาณ.
ขั้น ๒ ความดีตามความรู้สึกของกิเลส. ขั้น ๓ ความดี
ตามความรู้สึกของโพธิบัญญัติ.

ความดีตามความรู้สึกของสัญชาตญาณ มันก็ไม่มีอะไร
คือไม่มีสติบัญญัติ แลวกิเลสก็ยังไม่มากมายอะไร; เหมือน

อย่างไรว่า สัตว์เดรัจฉานไม่มีกิเลสมากมายอะไร ไม่มีปัญหาอะไร. ฉะนั้น ดิของเขาก็ถือได้กิน ได้ปลดคักข์ มีเท่านั้นเอง. ถ้าจะพูดกันแต่มนุษย์ ก็จะได้ถึงมนุษย์ที่ยังอยู่ในท้องแม่ หรือมนุษย์ที่เพิ่งคลอดออกมาใหม่ๆ เด็กทารกเพิ่งคลอดออกมาใหม่ๆ รู้สึกดีก็คือสบาย; เพราะว่าไม่รู้สึกหิว ไม่รู้สึกลำบาก ไม่รู้สึกเจ็บปวด; อย่างนี้เขาเรียกว่า ดีตามสัญชาตญาณ.

ทันต่อมานุษย์ลูกมนุษย์นั้นค่อยเติบโตขึ้น จนรู้จักยึดมั่นถือมั่น รู้จักกิเลสรู้จักความโลภ ความโกรธ ความหลง รู้จักมีตัณหา อุปาทาน เขาก็เลื่อนขึ้นมา, เลื่อนขึ้นมา เป็นความคิดตามความรู้สึกของกิเลส : ความโลภต้องการอย่างไร, โทสะต้องการอย่างไร, โมหะต้องการอย่างไร, เขาก็มีความคิดอย่างนั้น. เรียกว่า ดีตามความรู้สึกของกิเลส, ก็เรียกว่าแล้วแต่กิเลสจะต้องการ.

ถ้าได้ตามกิเลสต้องการแล้วก็เรียกว่าดี; นั่นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่าดีของคนสมัยปัจจุบันนี้ ที่เขาถือศาสนาว่าได้แล้วเป็นดี, ถือศาสนาว่าได้แล้วเป็นดี. คนแต่ก่อนเขาต้องได้อย่างถูกต้อง ได้อย่างมีศีลธรรม จึงจะเรียกว่าดี. คนเดี๋ยวนี้ถ้าได้ตามกิเลสแล้วก็เรียกว่าดี; จะทั้งโลกถือศาสนาว่า "ได้แล้วเป็นดี", ไม่ต้องรู้อะไรเรื่องบาป เรื่องผิดเรื่องถูกอะไรกัน. นั่นตามความรู้สึกของกิเลส เป็นอย่างนั้น.

ทีนี้ ติดตามความรู้สึกของโพธิบัญญัติ. โพธิ ก็แปลว่า
 ความรู้ บัญญา ก็แปลว่า ความรอบรู้ของมนุษย์ ที่ขึ้นไป
 ตามอำนาจของสิ่งที่เรียกโพธิ คือบัญญัติถูกต้อง; นั่นมัน
 อีกอย่างหนึ่ง. ถ้าเอาติดตามความรู้สึกของโพธิบัญญัติแล้ว มัน
 จะไม่มีชั่วแทรกแซงเข้ามาได้เลย, มันไม่เป็นไปตามอำนาจของ
 กิเลสเลย, มันเป็นไปตามอำนาจของบัญญัติที่แท้จริง.

เราอดสงสัยสิ่งซึ่งเรียกว่าโพธิ คือความรู้ที่ถูกต้อง
 ทัดแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นพิษพันธ์ุธรรมชาติสร้างให้มา ให้เรา
 รู้จักเลือก ให้เรารู้จักแยกออกว่าอะไรเป็นอะไร, รู้สึกว่าอย่าง
 นั้นไม่ทำอันตรายใคร, มันเป็นประโยชน์แก่ทุกคน แล้วก็ยึดถือ
 ความรู้นั้น. ตามบัญญัติก็อาศัยความรู้สึกที่เรียกว่าโพธินี้ เรา
 ได้ความคิดที่ถูกต้อง ที่จริง ที่แท้ ที่ควรปรารถนา.

ฉะนั้น ขอให้จดจำไว้ ให้ดี ๆ ว่า ความคิดตามความรู้สึก
 ของสัตบุรุษชาติญาณ แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็ทำเป็น นมมันก็อย่าง
 หนึ่ง. ทีนี้ ความคิดตามความรู้สึกของกิเลสของมนุษย์ นมมัน
 ก็อย่างหนึ่ง. ความคิดตามความรู้สึกของโพธิบัญญัติ นมมัน
 ก็อย่างหนึ่ง.

เพราะอำนาจความรู้สึกของโพธิบัญญานี้แหละ ที่ทำให้
 พระพุทธเจ้าต้องออกผนวชไปจากราชสมบัติ แล้วก็ไปเที่ยว
 แสวงหาอยู่ว่า อะไรเป็นความดี ก็ยังไม่ได้พบความดีตามความ

รู้สึกของโพธิ์ปัญญา; มีแต่ความดีตามแบบชาวบ้าน : เรื่อง
 สวयเรื่องงามเรื่องกินเรื่องเกียรติ เรื่องอำนาจวาสนานั้น พระองค์
 ยังไม่เห็นवाद; หรือรู้สึกवाद กัดแบบชาวบ้าน, คือดีตามความ
 รู้สึกของกิเลส. พระองค์ไม่พอพระทัยเพียงเท่านั้น จึงได้ออก
 ผนวช. เพื่อแสวงหาว่าอะไรเป็นความดี ก็หมายถึงดีต่อไปตาม
 แบบของโพธิ์ปัญญา.

ทีนี้เราอยู่ในโลกนี้ เราก็มีอิสระที่จะคิด จะนึก จะ
 ศึกษา ก็ให้ถือเอาเป็นโอกาส สำหรับจะคิดจะนึกจะศึกษาให้มัน
 ถูกต้อง. เมื่อยังขาดโพธิ์ปัญญา ก็ยากที่จะรู้ว่า อะไรเป็นความดี
 อันแท้จริง, เมื่อยังขาดโพธิ์ปัญญา ย่อมเป็นการยากที่จะรู้ว่า อะไร
 เป็นความดีอันแท้จริง มันไปดีตามแบบของกิเลส หรือมันไปดี
 ตามแบบของสัญชาตญาณเสียหมด ขอให้เปรียบเทียบกัน

พิจารณาคติความดีของแต่ละขนาด.

แม้แต่ในหมู่ปถุชนนั้นะ ก็ลองคิดดูเถิดว่าเด็กในครรภ์
 ที่ยังไม่ลืมตา อยู่ในครรภ์ รู้สึกดีที่ว่า ไม่รู้สึกเจ็บปวด ไม่รู้สึกหิว
 มันก็ไม่ดี มันก็มีเพียงเท่านั้น.

ทีนี้เด็กคลอดออกมา เป็นเด็กเล็กๆ มันก็ดีที่ได้กินได้
 เล่น ได้มีของสวยงามมันก็ดี.

ทนมาถึงวัยหนุ่มสาว มันก็มักจะหลงไปในทางเรื่องของคนหนุ่มสาว ได้เหตุน่าใจยึกที่กระตุ้นความรู้สึกของคนหนุ่มสาว แล้วก็ก้าวดี แล้วไปดูเอาเองว่า มันถูกต้องหรือยังมันเพียงพอหรือยัง?

ทันต่อมากเป็นผู้ใหญ่ เป็นบิดามารดา อะไรดี ก็ดีไปตามแบบของบิดามารดา ซึ่งคนวัยรุ่นไม่ค่อยจะเห็นด้วย; รู้ได้ง่ายๆที่ว่า คนวัยรุ่นจะตอบบิดามารดาของตนเอง เพราะเห็นว่าทว่าดี ๆ นั้นมันไม่ตรงกัน.

ฉะนั้น ขอให้ คนวัยรุ่นทั้งหลายอย่าเอาตามกิเลสของตน, อย่าเอาตามความรู้สึกของตน, ให้เหลือไว้สำหรับไปพิจารณาถึงความรู้สึกของบิดามารดาบ้าง.

ในที่สุดก็ไปถึงเรื่องของคนเฒ่าคนแก่ เขาก็มีความดีไปอีกแบบหนึ่ง ตามความรู้สึกของคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งจะเป็นไปในทางความพักผ่อนเพื่อความสงบ เสียโดยมาก; นิสัยต่างกันอย่างนี้.

สรุปว่า คืออย่างมนุษย์ คืออย่างเทวดา คืออย่างพระอริยเจ้า. คงจะจำง่าย พอที่จะจำได้ง่ายๆว่า คืออย่างมนุษย์, แล้วก็คืออย่างเทวดา, แล้วก็คืออย่างพระอริยเจ้า.

คืออย่างมนุษย์ เป็นความคดต้องอาบเหงื่อ, ต้องลงทนด้วยความเหน็ดเหนื่อยอาบเหงื่อ แล้วมันก็คืออย่างมนุษย์. ถ้าคืออย่างเทวดา คือพวกที่ไม่รู้จักเหงื่อ ไม่ต้องมเหงื่อ; มีบุญ

มีวาสนา มีความร่ำรวย ไม่ต้องรู้จักเหน็ด ; นกมดดอกแบบหนึ่ง
 หนึ่ง ค่อยางพระอรียเจ้า หนึ่ง เหนือไปอีก เหนือเหนือหรือเหนือไม่
 รู้จักเหน็ดไปอีก.

พูดกันให้เข้าใจกว่า มนุษย์ ต้องคอยามเหงอ :
 ทำไรทำนาอยู่อย่างเหงอ ไหลโคลย้อย กลางแดดกลางฝนกลางลม
 นกต้องพอใจ ; มันเบนความดีตามแบบนั้น แล้วเขาก็มี
 ความสุข. คนรุ่นปู่ย่าตายาย เขาดีกว่าเรามาก เพราะว่าเขา
 หนักความพอใจได้ในเหงอ จากเหงอ เขาเป็นสุขอยู่เมื่ออาบเหงอ ;
 หนักเขาเก่งกว่าเรา. ลูกหลานสมัยนี้ มันเกลียดเหงอ.

เหงอนั้นมันก็ดี เพราะไม่นำให้ทำชั่ว. เมื่อไม่ทำ
 อะไรได้มากกว่านั้น คนก็สมัครทำเท่านั้น ; แม้ว่ามันจะต้อง
 ออกเหงอ ก็ยังเป็นเหงอที่บริสุทธิ์, เป็นเหงอที่สร้างความคิด.
 คนมีความสุข จากความมีเหงอก็ยังได้ ; แล้วส่วนใหญ่มันก็
 จะต้องน้อยอย่างนี้ เพราะว่ามันเป็นธรรมชาติ. ธรรมชาติของ
 สัตว์ทั้งหลาย ต้องบริจาคน้ำเหงอ เพื่อจะสร้างประโยชน์ขึ้นมา.
 เราได้ทำประโยชน์ ได้ประพฤติประโยชน์ ได้ทำหน้าที่แล้วก็
 ควรจะพอใจ. เราไม่ลักขโมยใครที่ไหน เราถือหลักว่า เป็น
 ขอทานก็ยังคงดีว่าเป็นขโมย. ถ้าเราทำงานไม่ได้ เราเป็น
 ขอทานดีกว่าไปเป็นขโมย ; เรายังถือหลักอย่างมนุษย์ มีความดี
 อย่างมนุษย์.

ที่นั่นคืออย่างเทวดา สูงขึ้นไป เพราะได้ทำความดีอย่าง
 มนุษย์ไว้มาก แล้วมันก็เลื่อนชั้นขึ้นไป ความสำเร็จของความดีอย่าง
 เทวดา; มันก็ไม่ต้องรู้จักเหน็ด, มันก็สบายมากขึ้นไปอีก. สนุก
 สนานเพลิดเพลินยิ่งขึ้นไปอีก. แต่แล้วอย่าลืมว่า มันจะโง่มาก
 ขึ้นไปอีกก็ได้ พวกเทวดาที่หลงไหลในความสูงชั้นนี้ ไม่ได้เป็น
 คนฉลาด ถ้าฉลาดมันไม่หลงไหล ถ้าหลงไหลมันก็โง่.

เรื่องของเทวดานี้ เขาจะวางหลักเกณฑ์ ในรูปแบบ
 ของคำพูดซ่อนความหมายไว้ ว่าเทวดานี้โกรธไม่ได้; พอโกรธ
 ต้องหมดความเป็นเทวดา. เทวดานี้หิวไม่ได้; ถ้าหิวก็ต้อง
 หมดความเป็นเทวดา. ถ้าหิวเกิดความเจ็บปวดขึ้นมา, ถ้า
 โกรธเกิดความขี้ขลาดเป็นมารขึ้นมา, มันหมดความเป็นเทวดา.
 ฉะนั้น เทวดาต้องรู้จักระครองจิตใจให้ปรกติ ให้มีบุญกุศล,
 แล้วพอใจอยู่ในบุญกุศล, แล้วรำเริงหลงไหลอยู่ในบุญกุศล. อย่า
 ให้มันผล่ออย่าให้มันพลาด ออกไปนอกแนวของกุศล. นี่
 เทวดาก็มีความดี ชนิดที่ไม่มีเหน็ด ไม่รู้จักเหน็ด.

เอาละ, เป็นอันว่า ใครอยากเป็นเทวดาก็ได้. พยายาม
 สะสมความดีให้ยิ่งไปกว่าความดีอย่างมนุษย์ อย่าไปทำชั่ว อย่าไป
 ทำบาป อย่าตกนรก.

ที่นั่นคืออย่างพระอริยเจ้า ท่านเห็นว่าเหน็ดหรือไม่เหน็ด
 นั้นมันอย่างนั่นเอง. เราจะมีจิตใจอยู่เหนื่อนั้นขึ้นไปอีก; เหน็ด
 มันก็เท่านั้นแหละ, ไม่เหน็ดมันก็เท่านั้นแหละ. สนุกสนาน

เอร็ดอร้อยสรวลเสเฮฮา มันก็เท่านั้นแหละ, หรือว่าทุกข์ยาก
ลำบากบ้าง เจ็บป่วยบ้าง มันก็เท่านั้นแหละ. ฉะนั้น ท่านจึง
ไม่ให้ความหมายอะไรแก่คำว่า มีเหงื่อหรือว่าไม่มีเหงื่อ; นี้เรียกว่า
คืออย่างพระอริยเจ้า นับตั้งแต่พระโสดาบัน สกิทาคามี อะโรหิณไป
จนถึงพระพุทธเจ้าเอง. นี้พระพุทธเจ้าท่านไปค้นหาความดีที่
เหนือเหงื่อหรือไม่มีเหงื่อ; ท่านจึงไปพบ, ท่านจึงเป็นพระ-
พุทธเจ้า.

พิจารณาตนเองว่าสมควรทำระดับใด.

นี้เราพิจารณาเหตุที่มัน มีความค้อยู้อย่างนี้ เราจะเอา
อย่างไร? เราจะไม่ทรมาณตนให้เกินกว่าเหตุ; เราควรจะ
พอใจในระดับไหน เราก็ควรพอใจอย่างนั้น. ถ้าเรามันเหมาะ
สมที่จะเป็นชาวนา ก็อย่าบ้าไปเรียนมหาวิทยาลัยให้มันยากเลย;
พอใจที่จะเป็นชาวนา มันก็ยังมีสุขได้ มีความสุขได้ แม้มันต้อง
อาศัยเหงื่อ. ถ้าเราทำผิดจากนี้ เราจะลำบาก แล้วเราก็จะไม่
ประสบความสำเร็จด้วย จะมีความทุกข์ด้วย; เพราะว่ามันไม่ตรง
กันกับเรื่อง มันไม่ถูกฝ่าถูกตัว ไม่ถูกกับเหตุปัจจัยที่เรียกว่า บุญ
กรรมกรรมแต่งอะไร. ถ้าบุญยังน้อย เราก็ต้องแสวงหาเหตุปัจจัย
บำเพ็ญบุญกุศลให้มันมากเข้า, แล้วความดีหรือความสุขนั้น มัน
ก็จะค่อย ๆ เลื่อนชั้นของมันขึ้นไปตามลำดับ.

ขอให้เรารู้จักความดีให้ถูกต้อง, และรู้จักความดี ในระดับสูงสุด; แล้วคำว่า "รักดี" ของเรานั้น ก็จะเกิดขึ้นมาอย่างถูกต้อง คือเราจะรักดีอย่างถูกต้อง ทพอดกับสถานะสภาวะของเราน้อย่างหนึ่ง. เราจะไม่ผิดเพี้ยน จะไม่ปฏิเสธความดี ที่พอเหมาะพอสมกับกับเรา.

ทีนี้ถ้าเรารู้ว่าความดีสูงสุด คืออะไร เราก็ยังจะมุ่งมั่นไป เพื่อถึงความดีอันสูงสุดอย่างนั้นได้; พ้นจากความดีอย่างมนุษย์ ไปถึงความดีอย่างเทวดา, พ้นจากความดีอย่างเทวดา ไปถึงความดีอย่างพระอริยเจ้า, ไม่มีใครหวังกรรมสิทธิ์. ทุกคนมีอิสระเสรีภาพ ที่จะประพฤติปฏิบัติเป็นของตนเอง เพื่อเลื่อนขั้นความดีของตนเอง ให้สูงขึ้นไป ให้สูงขึ้นไป จนกว่าจะถึงความดีแห่งความดี.

ที่สุดแห่งความดี นั้นมันเบนความดีแบบของพระอริยเจ้า ท่านไม่ยึดมั่นในความดี; ความดีอย่างชาวบ้าน ไม่มีความหมายสำหรับท่าน ความดีที่เหนือความดีอย่างชาวบ้านนี้ เราเรียกว่าความดีอย่างเหนือโลก, หรือเป็นโลกุตระไปอีกชั้นหนึ่ง มันมีจิตใจพิเศษ เป็นจิตใจที่ไม่รู้จักความทุกข์ความรอนอีกต่อไป. อะไรจะเกิดขึ้น ก็ไม่มีปัญหา: ความเจ็บไข้จะมีมา ก็หัวเราะเยาะได้, ความตายจะมีมา ก็หัวเราะเยาะได้, อะไร ๆ จะเกิดขึ้น มันก็เห็นเป็นอย่างนั้นเอง เท่านั้นเอง. มันเห็นเสียในลักษณะที่ว่าไม่สร้างปัญหา มนุษย์มันไปสูงสุดกันอยู่ที่ตรงนั้น ไม่ต้องไปถามคอมพิวเตอร์,

มนุษย์ควรมีจิตใจเหนือความทุกข์.

คิดเอาเองก็ได้ ว่ามนุษย์นั้นไปสูงสุดอยู่ตรงที่ว่า มีจิตใจอยู่เหนือปัญหาเหนือความทุกข์ โดยประการทั้งปวง; ให้มันรวย มันสวย มันอะไรก็ตาม มีกิน มีกาม มีเกียรติ อย่างยิ่งก็ตาม; แต่มันยังต้องนั่งร้องไห้บ้าง หัวเราะบ้าง เพราะความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินสมบัติ หรือของสิ่งที่เขารักใคร่หวงแหน. อย่างนั้นมันเป็นเรื่องจมอยู่ในความโง่ จมอยู่ในความทุกข์; ไม่ใช่ที่สุด หรือว่าสูงที่สุดของมนุษย์.

มนุษย์จะต้องไปให้ถึงจุดสูงสุด คืออยู่เหนือปัญหาเหนือความทุกข์, มีจิตใจที่ไม่หวั่นไหวในสิ่งใด; อย่างนี้เขาเรียกว่า เข้าถึงอมตธรรม, เข้าถึงอมฤตธรรม เข้าถึงความที่ไม่ตาย. ความตายไม่มีความหมายให้แก่บุคคลชนิดนี้ มันจึงรวมทั้งความเกิดความแก่ ความเจ็บ อะไรทั้งหมดทั้งสิ้นด้วย มันไม่มีความหมายแก่บุคคลชนิดนี้. นี้เรียกว่าเขาไปถึงที่สุดที่มนุษย์ควรไปถึงได้ แล้วก็ได้เข้าถึงภาวะแห่งจิตใจ ที่ไม่มีความทุกข์อีกต่อไป, เรียกว่าอยู่เหนือโลก เหนือทุกอย่าง, นี้เรียกว่ารู้จักถึงที่สุด.

มันน่ากลัวไหม? บางคนคิดว่าน่ากลัว; เพราะเขากลัวไปว่า ถ้าไปหวัง "ดี" อย่างนั้นแล้ว อยู่ที่ไหนไม่มีรสไม่มีชาติ ไม่สนุกอะไรเลย. นี้คนเข้าใจผิด ไม่มองเห็นให้หมด ว่ามันไม่ขัดขวางอะไรกัน. ถ้ายังชอบด้อย่างโลกๆ อยู่ที่นี่มันก็ ดีได้; แต่ว่า

อย่าไปไ้ ไปหลงให้มันมากนัก. รู้แต่ว่ามันเป็นของมันเอง,
มันเป็นเท่านั้นเอง.

ความเอ็ดร่อยในทางกามคุณ ก็รู้สกว่า มันเป็น
ของมันเอง, มันเป็นเท่านั้นเอง, มันเป็นสกว่าความรู้สึกของ
อายตนะเท่านั้นเอง ไม่มีอะไรดีไปกว่านั้น, มันเป็นเพียงความ
รู้สึกเท่านั้นเอง. ถ้าใครมองเห็นข้อนี้แล้ว คนนั้นจะไม่ลุ่มหลง
ในเรื่องสิ่งยั่ววนทางกามคุณ หรือทางกามารมณ์. ถ้ามองไม่เห็น
มันกลุมหลง เห็นเป็นของประเสริฐวิเศษสูงสุดของมนุษย์ กับซา
งนเป็นสิ่งสูงสุดของมนุษย์ เมื่อไม่ได้ก็จะต้องฆ่าตัวตาย. ดูนั่นไ้
ก็มากนักน้อย? ไม่ได้ของมันก็ปรารถนาอย่างไ้ๆเวลาๆ แล้วมันก็
ฆ่าตัวตาย ได้ฆ่าผู้อื่นตายแล้วก็ฆ่าตัวเองตาย ฆ่าเจ้าของบ้านตาย.

ในหนังสือพิพม์ก็มีอยู่บ่อยๆ เป็นครูด้าย ไปรักลูกสาว
เจ้าของบ้าน ที่พลอยอาศัยอยู่. ลูกสาวเจ้าของบ้านเขาไม่รักด้าย,
เท่าไรๆเขาก็ไม่รักด้าย แล้วยังมีเค้าว่าจะไปแต่งงานกับคนอื่น.
ครुकนนั้นก็ถึงหญิงสาวคนนั้นตาย แล้วก็ถึงตัวเองตาย, แล้วก็ถึง
เจ้าของบ้านตาย. นมันเป็นครู แล้วรูอะไรก็มากนักน้อย? ทำไมจะ
ต้องทำอย่างนั้น บุชาอะไรมันจึงทำอย่างนั้น? นี้ขอให้ลองคิด
ดูว่า ความรู้ก็ว่าอะไรดี นสำคัญหรือไม่สำคัญ? แล้วความ
รักต่ออย่างถูกต้องนี้ มันสำคัญหรือไม่สำคัญ.

ขาดอย่างสาม คือขาดความรู้ทางธรรมะ สำหรับความเป็นมนุษย์
อย่างถูกต้อง. นี้พวกเรอนักเรียน เรียนหนังสือมาก แล้วก็เรียน
อาชีพ ตามที่จะเรียนได้แล้ว มันยังขาดอย่างสาม คือธรรมะ
สำหรับความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง.

เราเข้าใจว่าพวกเธอมาที่นี่ ก็คงจะมุ่งหมายมาหาการ
ศึกษาส่วนนี้ เพื่อเอาไปทำไม เอาไปต่อหางหมาใช้ไหม? เอา
ไปปลุกหางหมา. ถ้าต่อหางหมา ก็ระวังให้ดี ๆ อย่าไปคว่ำเอา
หางลงมาต่อเขา มันจะร้ายยิ่งไปกว่าเก่า; คือเขามีการศึกษากัน
อีกระบบหนึ่ง เป็นการศึกษาลอกกลวง เรียกว่าจิตวิทยาหลอกกลวง
จะเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง เป็นคนโกงทางการเมือง
ทางเศรษฐกิจ. การศึกษาอย่างนี้ มันจะเหมือนกับไปเอาหางลิง
มาต่อเขา มันก็ยิ่งร้ายกว่าเดิม.

ฉะนั้น เราช่วยกันทำให้การศึกษาไม่พิกลพิการ เป็น
รูปหมาหางด้วน : จับหมาอัน ๆ มาตัวหนึ่ง ตัดหางขาดบิตออก
ไป แล้วปล่อยให้มันวิ่ง มันวิ่งเรียบเหมือนเดิมไม่ได้ มันไม่มี
เครื่องถ่วงให้มันสมบุรณ์หรือสมดุลย์ แล้วมันดูไม่งามด้วย. สุนัข
หางด้วนนั้น มันจะวิ่งเปะปะ ๆ.

เด्यानการศึกษาของเรา มันมีลักษณะเป็นหมาหางด้วน
ยิ่งซนทุกที; เพราะประเทศชาติที่มีอำนาจ เขาตัดการศึกษาทาง
ธรรมะทางศาสนาออกไปเสีย เหลือแต่การเรียนหนังสือกับเรียน
วิชาชีพ. เขาเป็นประเทศใหญ่ ก้าวหน้าเจริญ, เราเป็นประเทศ

เล็กไปตามอย่างเขา ก็พลอยตัดการศึกษาส่วนธรรมะออกไปเสีย,
มันจึงพลอยกลายเป็นหมาทางด้วน.

รุ่นนักเรียนขนาดนี้ ไม่เคยอ่านหนังสือนิทานอีสป
เรื่องหมาทางด้วนก็ได้; จะถือโอกาสมาแล้วให้ฟังสักชนิดหนึ่ง
รบกวนเวลานิดหนึ่งว่า :-

หมาตัวหนึ่ง ไปติดกับของชาวบ้าน ทางขาด ทางมัน
ขาดแล้ว มันก็เที่ยวหลอกหมาทั้งหลายว่า ทางขาดนี้ดีกว่า ดีกว่า
ทางดี. หมาทั้งหลายจึงตัดหางกันเถิด. หมาโง่ๆ มันก็พลอย
ตัดหางตามหมาตัวนั้น; ไปเจอหมาแก่ตัวหนึ่งเข้า บอกว่า นี่มัน
หลอกหลวง ก็ไม่เอากับมัน. นี่นิทานเรื่องหมาทางด้วน มันเป็นอย่าง
นี้นะ.

เดี๋ยวนี้ คนในโลกเขาหลงวัตถุนิยม บ้างจัญแห่งความสุข
ทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง. เขาก็ตัดการศึกษาที่เป็นธรรมะ
เป็นตัวศาสนาออกไป; นั้นแหละเปรียบได้ เหมือนกับว่า ติด
กับทางขาด ติดกับของวัตถุนิยม แล้วหางมันขาด; แล้วเขาก็
เป็นประเทศใหญ่ มีอำนาจ แสดงความเป็นทางขาดให้กลายเป็น
ของน่าดู. มันเป็นข้างทางด้วน ประเทศใหญ่ๆ นั้น. ข้าง
ทางด้วนนั้นมันไม่น่าดู รากามันตกเกือบไม่มีเหลือ, มันวิ่งก็
เปะปะๆ มันไม่มีหางที่จะทำความสมดุลย์. ข้างทางด้วนมันร้าย
ไปกว่าหมาทางด้วน.

ประเทศเล็ก ๆ ก็พลอยเอาอย่างประเทศใหญ่, จัดการศึกษาาระบบหมาทางด่วน หรือข้างทางด่วนตาม ๆ กันไป. มันเป็นโชคชะตาร้ายของพวกเรา ที่เกิดมาในยุคที่เขาจัดการศึกษากันในระบบหมาทางด่วน. อย่าไปเสียใจ อย่าไปน้อยใจ; มันเป็นกรรมของเรา เกิดมาในยุคนั้น. เราก็กู้ล้ามันด้วยการแสวงหาการศึกษาเอาเอง, ไปแสวงหาการศึกษาาระบบธรรมดา สำหรับความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง มาชดเชยให้ตัวเอง ให้การศึกษาของเราสมบูรณ์; หรือว่า คุรบาอาจารย์พระเจ้าพระสงฆ์ทั้งหลาย ก็ช่วยให้การศึกษาส่วนนี้ให้แก่ประชาชน, ชดเชยให้ในการที่ว่าการจัดการศึกษาทางโลกเขาไม่มี กลายเป็นหมาทางด่วนไป. เราช่วยปลูกทางหมา ช่วยต่อทางหมา ด้วยการช่วยให้เกิดการศึกษาาระบบมีธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง.

ฉะนั้น ขออ้อนวอนครูสอนนักเรียน พระคณาธิการผู้จัดการศึกษาทั้งหลาย ว่าขอจงได้รับพระเมตตาช่วยกันต่อทางหมา, ช่วยกันปลูกทางหมา ชดเชยการศึกษาที่เป็นระบบหมาทางด่วนกันเสียที. บิดามารดาก็เป็นบิดามารดาที่ดี สมบูรณ์แบบขึ้นมา, เราก็ช่วยตัวเราให้มีการศึกษาที่สมบูรณ์แบบขึ้นมา, พระเจ้าพระสงฆ์ก็ช่วย, จึงหวังได้ว่า ประเทศไทยเรา จะพ้นจากปัญหาที่เกิดมาจากการศึกษาระบบหมาทางด่วนได้ เป็นแน่นอน. ขอได้รับฟังการปรารภในข้อนี้ด้วย.

หนบัจจยทสามเหลออกจากน ก้อยากจะพูดว่า โอกาสที่จะ
 รับการศีกษา เรามันต้องแสวงหาเอาเอง พ่อแม่ก็สมบุรณ์แบบ
 การศีกษากัสมบุรณ์แบบ; แต่ถ่าเราไม่แสวงหาโอกาส, ไม่คอย
 จ้งตจะกรบเอาโอกาส มันก็คงจะไม่ได้พบกัน. ฉะนั้น ขอได้
 สนใจให้มาก การเสาะแสวงหาโอกาส ชนิดที่จะได้รับการศีกษา
 ชนิดทสมบุรณ์แบบ. พุดง่าย ๆ ก็ว่า รู้จักเข้าวัดเข้าวา มาหา
 พระเจ้า มาหาศาสนา นี้เรียกว่าโอกาส แสวงหาโอกาสที่จะศีกษา
 เปนบัจจยอันหนึ่งด้วยเหมือนกัน จะมีร่อยอุทว่า มันก็เป็นไปตาม
 เรื่องของมัน นั้นมันก็ไม่ได้.

เราต้องแสวงหา สิ่งที่ดีมีประโยชน์ เปนสิ่งทคนเรา
 จะต้องแสวงหา; จะมานอนรอให้มันมาหาเองนั้น ดูจะไม่มีหวัง;
 ฉะนั้น จึงทนยากทนลำบากไปตามเรื่องตามราว. แม้ว่าจะต้อง
 ใช้เหงอสำหรับलगทนมันก็ยงตอยุ่กันแหละ; ไม่ใช่เหงอออก
 แล้วมันจะไม่ดี มันเบนเหงอทบ里斯ท; ลงทุนไปเพื่อให้ได้
 ประโยชนอันแท้จริง เราก็ควรจะलगทน; จะช่วยกันเรียน จะช่วย
 กันสอน จะช่วยกันอบรมแควดล้อม ให้มีการปฏิบัติที่ดี ตั้งแต่
 ลูกเด็ก ๆ ของเราไปทีเดียว.

พ่อแม่อบรมลูกเล็ก ๆ ให้รู้จักที่ดี; เช่น เรียกมา
 สนทนาวันนี้ได้ทำอะไรดี บอกพ่อให้ชื่นใจ หรือตัวเองให้ชื่นใจ.
 เด็กเขาบอกว่า วันนั้นทำดี คิดว่าจะขโมยสตางค์ของแม่ แล้วก็
 ฐสภกได้ บังกับตัวเองได้ ไม่ขโมยนี้; นลูกดอยางนี้; ลูกก็

พอใจตัวเองอย่างนี้. แล้วพ่อแม่ก็ควรจะพอใจลูก ให้ลูกมาแสดง
 ความดีที่ได้ประพฤติก่อกระทำอยู่เป็นประจำ วันละครั้งหรือ๗วัน
 ครั้ง หรือเดือนละครั้ง ก็สุดแท้, ให้ลูกเขาได้แสดงความเคารพ
 ตัวเอง นับถือตัวเองอยู่เป็นประจำ จนกว่าจะเป็นนิสัย.

ให้ลูกเด็ก ๆ นั้น มีอะไรดี สำหรับแสดงให้พ่อแม่เห็น
 แล้วตัวเองก็พอใจ พ่อแม่ก็พอใจ ชื่นชมยินดีในความดี; ทำกัน
 อยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ ไปเป็นนิสัย เด็กเล็ก ๆ เขาก็พอจะรู้จัก รักษากฎ
 ในชั้นเริ่มแรก. เขาก็จะมารายงานเราต่าง ๆ กัน ว่าวันนี้ได้ช่วยแม่
 ถูพินหมดเลย ก็ยินดีอย่างยิ่ง มารายงานให้ทราบ. วันนี้ไกรธจวน
 จะชกหน้าพ่ออยู่แล้ว กังวลไว้ได้ไม่ชก; ยินดีมาแสดงมารายงานให้
 พ่อแม่ทราบ ว่าได้ทำความดีอย่างนี้, หรือว่าได้ช่วยเหลือสาธารณ-
 ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง. หรือว่าเก็บของตกได้ก็ไปคืนเจ้าของ,
 อะไรต่าง ๆ มันมีมากมายหลายสิบ หลายร้อยอย่าง ที่เด็ก ๆ เขาก็
 จะใช้เป็นเครื่องอบรม เพาะนิสัยตัวเอง ด้วยความร่วมมือของ
 บิดามารดา ครูบาอาจารย์. ส่วนนี้เราเรียกว่า การอบรม.

การศึกษานั่นสอนให้รู้ การอบรมนั้นอบรมให้ทำ มัน
 คนละอันคนละอย่างกัน. การศึกษากับการอบรมนั้นไม่เหมือนกัน
 ความร่ำบางที่มันเป็นเรื่องหลอนตัวเองหลอกตัวเอง ไม่ได้ทำอะไร
 ให้ดีก็ได้; แต่การอบรมนั้นมันต้องเป็นการทำลงไปแล้ว จึงจะ
 เรียกว่า เป็นการอบรม. เราให้ลูกเด็ก ๆ ของเราได้ประพฤติก่อ
 ความดีอยู่เป็นประจำ นี้เรียกว่าการอบรม. เราพูดให้ฟัง สอน

ให้จำ นี้เรียกว่ามันเป็นการศึกษา ซึ่งมันยังเบบั้นชั้นต้นชั้นแรก
 ยังผิวเผินเกินไป รับประทานไม่ค่อยจะได้; ฉะนั้นต้องให้มีการ
 อบรมบ่มนิสัย ให้เกิดเป็นนิสัยขึ้นมา. เด็กๆ ก็จะเคารพตัวเอง
 นับถือตัวเอง, ก็ทำชั่วไม่ได้, ก็รักดีโดยถูกต้องและสมบูรณ์,
 รักดี โดยถูกต้องและสมบูรณ์ เพียงแต่ถูกต้องยังไม่พอต้อง
 สมบูรณ์ คือเต็มเปี่ยมและเต็มทีด้วย.

.....

.....

.....

ทุกคนอย่ามองข้ามเรื่องความรักดี.

ขอให้ทุกคนสนใจ อย่ามองข้าม ในสิ่งหนึ่งซึ่งมีชื่อว่า
 ความรักดี นักเรียนทั้งหลายทุกคนจงไปสอบไล่ สังคายนาดน
 ว่าตนมีความรักดีอย่างถูกต้อง ตามนัยที่ว่ามานหรือหาไม่?
 ภิภุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย ก็ถือโอกาสชักจูงมต
 เอง สอบไล่ตัวเอง สังคายนาดนตัวเอง ว่าเรามีความรักดีอย่างถูกต้อง
 โดยนัยดังที่ว่ามานหรือหาไม่? ถ้าเห็นอะไรบกพร่องอยู่ก็ช่วยกัน
 ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, แก้ไขปรับปรุงไป จนกว่าจะเข้าใจ และ
 เกิดความรักดีอันแท้จริงขึ้นมา.

ในวันนี้ ยังต้องบรรยายเรื่องสำคัญที่พวกท่านมองข้าม
 จึงได้บรรยายโดยหัวข้อนี้ คือ สิ่ง สิ่งหนึ่งซึ่งยังพวกท่านมองข้าม
 ได้แก่ความรักดี; อาจจะต้องดูค่าลูกค่าหลานว่า "มีไม่รักดี"

ก็ได้. แต่ว่าพ่อแม่ ย่า ยาย ท้าเขานัน รักรักดีอย่างถูกต้องแล้ว
หรือยัง? มันเป็นเรื่องที่จะต้องไปชำระสะสาง. อย่าให้ความ
รักดี มันตันอยู่เพียงแค่นี้รักดีตามสัญญาตาม หรือว่ารักดีตาม
อำนาจของกิเลสของปศุชน. ขอให้เลื่อนขึ้นไป, เลื่อนขึ้นไป
ถึงความรักดี ด้วยความรู้สึกรักของโพธิปัญญา ในระดับของพระ
อริยเจ้า, ตามรอยทางของพระอริยเจ้า นั้นแหละ จึงจะเป็นความ
รักดีที่ถูกต้องและสมบูรณ์.

การบรรยายในวันนี้ สมควรแก่เวลาแล้ว แล้วยังมี
เรื่องอื่น ที่จะต้องทำอีกต่อไปด้วย จึงขอยุติการบรรยายครั้งนี้
ไว้แต่เพียงนี้. ให้โอกาสแก่พระคุณเจ้า ได้สวดบทพระธรรม
คุณสาชยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะนั้น ๆ ตาม
ความประสงค์ของเราสืบต่อไป.

โลกจรอด เพาะะ กตัญญู.

อันบุคคล กตัญญู รู้คุณ โลก
อุบถาถ กตัญญู มี ๔ ประการ
ตัว หรือ กตัญญู ตัว หรือ กตัญญู ตัว หรือ กตัญญู
รู้รัก ๔ ประการ ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐.

อันที่ คน ๑๐ คน ทุกคน มี
คือคนแต่มี คุณต่อกัน นั้นเป็นใน
มือ ๔ ประการ ดู ๔ ประการ เช่นนั้น ๑๐
โลกจรอดได้ เพาะะ กตัญญู รู้คุณ ๑๐;

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว-มหากษัตริย์
จอมเจ้า อิตตทวาทไทย ๔ ประการ
๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐.
เพาะะ กตัญญู มี ๔ ประการ ๑. ๒. ๓. ๔.

พ. อ. น. น. น.

รายชื่อหนังสือ
ชุดหมูน้อย

อันดับ เรื่อง

พิมพ์ครั้งที่

๑. พระพุทธคุณค่ากลอน	๔
๒. การศึกษาคืออะไร ?	๑
๓. การงานคืออะไร ?	๑
๔. ทฤษฎีสมบัติคืออะไร ?	๑
๕. สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์	๑
๖. ปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ	๑
๗. ปวรรณา และธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑
๘. ชาตินในปฏิกิจสมบูรณ์บาท	๑
๙. ทางออกที่ ๓ แห่งยุคปัจจุบัน	๑
๑๐. การบวชคืออะไร ?	๑
๑๑. ศาสนาคืออะไร ?	๑
๑๒. ตัวตนคืออะไร ?	๑
๑๓. อานาปานสติภาวนา	๑
๑๔. ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน	๑
๑๕. คุณพระไม่ตาย	๑
๑๖. คุณพระไม่ตาย และเกิดมาทำไม ?	๑
๑๗. ความรักดี	๑

ความรักดี เป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ไม่ควรมองข้าม.

สิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม ทำให้ขาดความรัก :-

๑. มนุษย์เลวลง เพราะไม่มีศีลธรรม, เจริญแต่ทางวัตถุ.
๒. โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก.
๓. หัวใจของทุกศาสนายู่ที่ ความรักผู้อื่น.
๔. คนพากันมองข้ามการทำให้จิตเจริญที่เรียก "ทำภาวนา".
๕. จิตว่างจากกิเลส คือ จิตประภัสสร.
๖. **ลดตา-ความเป็นอย่างนตนเอง** พากันมองไม่เห็น.
๗. พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่มีธรรมะเป็นพระเจ้า.
๘. ต้องมีพื้นฐานของศีลธรรม คือ เคารพตัวเอง เชื่อตัวเอง บังคับตัวเอง.
๙. คนไม่มีความใคร่ในธรรมะ เพราะไม่รู้จักค่าของธรรม.
๑๐. จะรู้จักค่าของธรรมมาแต่เด็ก ต้องมีพ่อแม่สมบูรณ์แบบ.

ทุกคนขาดความรักดี เพราะไม่รู้จักความรักดี.

ความรักดีจักนำสันติสุขมาให้.

ความรักดีมีได้ ๓ ชั้น : ตามสัญญาชตญาณ, ตามกิเลส, ตามสติปัญญา.

แต่ละชั้นตอนมีความดีอย่างมนุษย์ เทวดา และพระอริยเจ้า.

ควรพิจารณาตนเองว่า ควรทำดีระดับใด.

บัจจัยส่งให้รักดี คือพ่อแม่, การศึกษาอบรมอันถูกต้อง.

พึงสำรวจตัวเองเสมอๆ ว่ามีความดี อย่างไร เพียงไร.